

Nr 103.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1941 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av byggnader för tekniskt-vetenskaplig forskning.

(1:a avd.)

I propositionen nr 169 har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 7 mars 1941, föreslagit riksdagen att till Uppförande av byggnader för tekniskt-vetenskaplig forskning under statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

I skrivelse den 17 oktober 1938 hemställde ingenjörsvetenskapsakademien — under framhållande av behovet av ökade lokalutrymmen för den tekniska forskningens tillgodoseende i Sverige — att för en blivande centralanstalt för tekniskt-vetenskaplig forskning måtte reserveras ett område å Djurgården vid Drottning Kristinas väg norr om statens provningsanstalt samt att medel måtte till en början anvisas för uppförande där av en laboratoriebyggnad, avsedd att tillsvidare disponeras av akademien för att sedermera ingå i ett större byggnadskomplex. Av olika skäl fann Kungl. Maj:t framställningen icke kunna i oförändrat skick bifallas. Med hänsyn till akademiens trängande behov av lokalutrymmen framlade Kungl. Maj:t emellertid i proposition nr 129 till 1939 års lagtima riksdag förslag till en provisorisk lösning av spörsmålet i vad det direkt angick akademien. Enligt detta förslag skulle en byggnad för tekniskt laboratorium uppföras inom statens provningsanstalts område och akademien medgivas nyttjanderätt till byggnaden för tiden till och med den 30 juni 1943; efter denna tids utgång skulle byggnaden få tagas i anspråk av provningsanstalten. Propositionen bifölls av riksdagen, som för ändamålet å riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisade dels till byggnaden ett reservationsanslag av 177,000 kronor, dels ock till inredning och utrustning ett dylikt anslag av 15,000 kronor.

I skrivelse den 21 september 1939 hemställde *ingenjörsvetenskapsakademien* — under erinran om vad tidigare i ärendet sålunda förekommit — att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen förslag om inrättande av en försöks-

station för tekniskt-vetenskaplig forskning samt för ändamålet äska anslag med ett sammanlagt belopp av 1,000,000 kronor, därav 600,000 kronor till en försöksstation för under akademiens hägn stående forskningsinstitut och 400,000 kronor till en utbyggnad redan från början av nämnda försöksstation för tillgodoseende jämväl av enskilda forskningsgruppers och forskares behov av laboratorier och experimentlokaler.

Ingenjörsvetenskapsakademien hemställde vidare, att, emedan själva byggnaden och den grundläggande utrustningen skulle tillhöra staten, den personal, som skulle omhänderhava byggnadens vård och de gemensamma arbetsavdelningarna, måtte anställas av staten eller en statlig förvaltning enligt givna bestämmelser och enligt en av Kungl. Maj:t godkänd personalstat.

I skrivelse den 8 november 1939 upptog ingenjörsvetenskapsakademien sedermera — under framhållande att frågan om tomt för försöksstationen vid tiden för avlåtandet av akademiens skrivelse den 21 september 1939 befunnit sig under utredning — detta spörsmål till behandling och hemställde, att det område norr om statens provningsanstalt vid Drottning Kristinas väg, vilket tidigare föreslagits, måtte upplåtas för den ifrågasatta experimentstationen. Vid akademiens skrivelse var fogad en i ärendet upprättad karta, därå utmärkts med bokstäverna a₁—b—c—d₁ det område, som borde reserveras för akademien och dess laboratorier, samt med bokstäverna d—e—f—g—d den areal, som borde ställas till förfogande för den nu föreslagna byggnaden.

Över ingenjörsvetenskapsakademiens framställning avgåvos utlåtanden av kommerskollegium, byggnadsstyrelsen och riksmarskalksämberet. Vid riksmarskalksämberets utlåtande var fogat ett av intendenten för Djurgården avgivet yttrande. Vidare överlämnade ingenjörsvetenskapsakademien en av styrelsen för tekniska högskolan till akademien avlåten skrivelse i ämnet.

Styrelsen för tekniska högskolan, vid vars skrivelse fanns fogat ett från lärarkollegiet vid högskolan inhämtat yttrande, däri bland annat uttalades att den föreslagna försöksstationen borde förläggas i närheten av högskolan och statens provningsanstalt, tillstyrkte i överensstämmelse med sagda yttrande, att stationen erhöles den placering, som akademien förordat.

Kommerskollegium hemställde, att, för den händelse så funnes möjligt, åtgärd vidtoges därhän att förslagsvis ett belopp av 300,000 kronor gjordes tillgängligt under budgetåret 1940/41 för att, sedan tomtrågan ordnats och erforderliga ekonomiska utredningar utförts, inrättandet av en försöksstation, närmast avsedd för ingenjörsvetenskapsakademiens behov, skulle kunna påbörjas.

Byggnadsstyrelsen ville i likhet med tekniska högskolans styrelse och lärarkollegium tillstyrka, att ett område med det ungefärliga läge, som å en vid remisshandlingarna fogad karta angivits med d—e—f—g, upplåtes för uppförande av en byggnad för försöksstationen i fråga. Då några ritningar till försöksstationens byggnad icke förelåge, kunde byggnads-

styrelsen icke närmare uttala sig rörande kostnaderna för byggnadsföretaget. Emellertid hade byggnadsstyrelsen icke något att för sin del erinra mot att, på sätt kommerskollegium i sitt i ärendet avgivna utlåtande föreslagit, ett belopp av 300,000 kronor gjordes tillgängligt för ändamålet under budgetåret 1940/41.

Intendenten för Djurgården förklarade sig icke kunna tillstyrka vare sig att det ifrågasatta området d—e—f—g eller att området i sin helhet, a—b—c—d, upplättes till ingenjörvetenskapsakademien, utan borde och kunde akademiens behov av tomtområde tillgodoses å annan ifrågasatt plats inom Bergshamra kronodomän.

Riksmarskalksämberet förklarade, under hänvisning till intendents för Djurgården yttrande, för egen del sig bestämt avstyrka den ifrågasatta upplåtelsen av mark på Norra Djurgården för ingenjörvetenskapsakademiens tilltänkta försöksstation och institutioner. Ämbetet framhöll, att enligt vad av handlingarna i ärendet framginge föreläge ett alternativ till lösning av tomtfrågan, som till och med i vissa avseenden vore överlägset de övriga.

Den 31 augusti 1940 anmälde departementschefen för Kungl. Maj:t frågan om behovet av åtgärder för ytterligare främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamheten över huvud. Med anledning av vad departementschefen därvid anförde bemyndigade Kungl. Maj:t samma dag chefen för handelsdepartementet att tillkalla högst sju personer för utredning av frågan. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 13 september 1940 såsom utredningsmän f. d. generaldirektören C. G. O. Malm, ordförande, kommerserådet P. A. H. Carlborg, rektorn vid tekniska högskolan i Stockholm, professorn H. Kreüger, ledamoten av riksdagens I kammare, filosofie doktorn H. Nordenson, professorn vid Uppsala universitet The Svedberg, verkställande direktören vid ingenjörvetenskapsakademien, civilingenjören F. E. H. Velander samt ordföranden i Svenska teknologföreningen, direktören S. A. Westerberg.

Med anledning av remiss har den sålunda beslutade *utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande* den 28 februari 1941 avgivit utlåtande över ingenjörvetenskapsakademiens förenämnda båda framställningar.

Utredningens utlåtande, för vilket en utförlig redogörelse lämnats i propositionen och till vilken här hänvisas, utmynnar i en hemställan, att *dels* Kungl. Maj:t måtte för ändamålet hos 1941 års riksdag äska ett anslag av 750,000 kronor, *dels ock* för försöksstationen måtte upplätas det å situationsplanen angivna markområdet d—e—f—g—d.

Till utredningens utlåtande ha fogats ritningar m. m. samt ett av *byggnadsstyrelsen* till utredningen den 25 februari 1941 avgivet yttrande rörande ett genom utredningens försorg upprättat preliminärt förslag med kostnadsberäkningar till laboratoriebyggnader m. m. för en till Norra Djurgården förlagd försöksstation för tekniskt-vetenskaplig forskning. I yttrandet har byggnads-

styrelsen meddelat, att styrelsen för sin del icke hade något att erinra mot att nämnda förslag lägges till grund för utarbetande av ett fullständigt förslag i frågan. De för byggnadsföretagets genomförande angivna kostnaderna å 598,000 kronor syntes, på sätt framginge av en bilagd P. M., vara för lågt beräknade och borde höjas till 700,000 kronor. I detta belopp inginge icke kostnader för kompressor, två stycken traverser, laboratorieutrustning samt möbler.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande:

Ingenjörsvetenskapsakademien åtnjuter sedan en följd av år statsanslag för forskningsverksamhet inom bland annat bränsleområdet. Det torde vara ett allmänt intresse att akademien, som nedlagt betydande arbete på den bränsletekniska forskningen och inom detta område uppnått beaktansvärda resultat, heredes möjlighet att fullfölja och ytterligare utveckla sin ifrågasvarande verksamhet. Åtgärder från statens sida i detta syfte aktualisera frågan om det inbördes förhållandet mellan akademien och andra organ, som på förevarande område verka med statligt stöd, såsom Aktiebolaget svensk torvförädling och Svenska skifferoljeaktiebolaget. En ändamålsenlig samverkan är här nödvändig, en samverkan som för närvarande, vad förhållandet mellan akademien och dessa båda bolag beträffar, delvis torde vinnas genom den anknytning, som ledamöter av nämnda bolags styrelser hava till akademien, närmast till dess bränsletekniska kommitté. I den mån verksamheten på hithörande område utvidgas, växer behovet av att samordna och ställa under enhetlig tillsyn de olika organens arbeten. Måhända skulle detta behov kunna tillgodoses genom förverkligande av den av utredningen rörande den teknisktvetenskapliga forskningens ordnande framkastade tanken på ett statligt centralorgan för teknisktvetenskaplig forskning. Frågan behöver emellertid närmare övervägas, och jag är icke beredd att nu framlägga förslag till lösning av densamma.

Ingenjörsvetenskapsakademiens behov av ökade lokalutrymmen är obestridligt och har också erkänts av statsmakterna i samband med 1939 års beslut om uppförande å statens provningsanstalts mark av en laboratoriebyggnad, avsedd att disponeras av akademien till och med den 30 juni 1943. Ifrågasvarande byggnad är nu färdig och har nyligen tagits i bruk. På sätt framhållits i ärendet blir emellertid med denna byggnad akademiens lokalfråga allenast provisoriskt ordnad. Byggnaden torde för övrigt icke vara av den storlek, som erfordras för tillgodoseende av det föreliggande behovet. Akademiens framställningar syfta till att på ett mera bestående sätt i ändamålsenlig omfattning bereda utrymme för angelägna forskningsarbeten.

Enligt vad utredningen rörande den teknisktvetenskapliga forskningens ordnande framhållit torde uppförandet nu av en särskild försöksstation, närmast avsedd för bränsleteknisk forskning, icke föregripa den framtida lösningen av det större frågekomplex, som utredningens uppdrag omfattar. Jag tillstyrker, att åtgärder vidtagas för förverkligande av det av utredningen förordade förslaget. Den av akademien väckta frågan om anvisande av medel jämväl till lokaler, avsedda att upplåtas åt enskilda forskare eller forskningsgrupper, torde däremot i överensstämmelse med vad såväl kommerskollegium som utredningen hemställt böra tillsvidare anstå.

Vad kostnaderna för försöksstationen beträffar torde desamma enligt den förebragta utredningen böra beräknas uppgå till för byggnadsarbetena 700,000 kronor samt för utrustning 50,000 kronor. Såsom tidigare framhållits måste försöksstationen vara färdig för inflyttning senast den 1 juli 1943. Till

säkerställande härav torde större delen av det för byggnaderna erforderliga beloppet böra anvisas för budgetåret 1941/42. Jag tillstyrker, att å riksstaten för nämnda budgetår för byggnadernas påbörjande upptages ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

De för försöksstationen avsedda byggnaderna torde i överensstämmelse med vad utredningen föreslagit böra ingå i statens allmänna fastighetsfond, byggnadsstyrelsens delfond. Uppförande och inredning böra av byggnadsstyrelsen ombesörjas i samråd med ingenjörsvetenskapsakademien. I enlighet med byggnadernas syfte böra de få disponeras av akademien avgiftsfritt tillsvidare, så länge statsmakterna så finna lämpligt.

Ingenjörsvetenskapsakademien har räknat med att, vid bifall till akademiens förslag i dess helhet, vissa årliga omkostnader skulle uppkomma för belysning, uppvärmning och vatten, portvakt samt verkstads- och rutinarbeten m. m. till ett sammanlagt belopp av omkring 30,000 kronor. I den mån dylika kostnader uppkomma, synas de lämpligen böra bestridas från akademiens årliga statsanslag för forskningsverksamhet på bränsleområdet. Huruvida och i vilken utsträckning en ökning av nämnda anslag därigenom kan bli erforderlig får göras beroende på prövning sedan byggnaderna färdigställda och omfattningen av de arbeten, vilka då åvila akademien, kunna närmare bedömas.

Vad angår frågan om förläggningsplats för den föreslagna försöksstationen torde inom fackkretsar enighet råda därom, att en förläggning i närheten av tekniska högskolan och statens provningsanstalt är mest ändamålsenlig. I ärendet synes vara klarlagt, att den lämpligaste platsen för byggnaderna ligger inom det av ingenjörsvetenskapsakademien föreslagna området på Djurgården norr om statens provningsanstalt vid Drottning Kristinas väg, å karta i ärendet utmärkt med bokstäverna d—e—f—g—d. Med anledning av riksmarskalksämhetets erinringar mot denna förläggning må framhållas, att de byggnader, vilka nu förordas till utförande, ej komma att inkräkta på någon redan bestående anläggning tillhörande Djurgårdsförvaltningen. Däremot torde, om — vilket hör tagas i beräkning — ytterligare byggnader i närheten av de nu föreslagna framdeles behöva uppföras för tekniskt-vetenskapligt ändamål, dessa nödvändigörra intrång på vissa Djurgårdsförvaltningen tillhörande byggnader och upplagsplatser m. m. Hur förklarligt intresset av sistberörda anläggningars bevarande ur riksmarskalksämhetets synpunkt än må vara och hur beaktansvärt detta intresse än i och för sig kan förefalla, delar jag emellertid den av den tekniskt-vetenskapliga forskningens företrädare i ärendet hävdade uppfattningen, att synpunkter av detta slag måste tråda tillbaka för de viktiga samhälleliga intressen, varom det här är fråga. Jag tillstyrker alltså, att anordningar träffas för möjliggörande av att det i det föregående omförmålde området må tagas i anspråk för försöksstationen. Skulle någon ersättning till Djurgårdskassan föranledas härav, torde denna fråga sedermera få anmälas för Kungl. Maj:t.

Utskottet tillstyrker, att det av Kungl. Maj:t åskade anslaget av 400,000 kronor anvisas för nästa budgetår för uppförande av särskild försöksstation, närmast avsedd för bränsleteknisk forskning. Beträffande frågan om förläggningsplats för försöksstationen har utskottet intet att erinra mot vad departementschefen härutinnan föreslagit.

Utskottet.

Utskottet hemställer,

Statsutskottets utlåtande Nr 103.

att riksdagen må till *Uppförande av byggnader för tekniskt-vetenskaplig forskning* såsom kapitalinvestering i statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

Stockholm den 29 april 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 101.
